

Engelska på medeltiden

Den engelska som talades i England under medeltiden hade influenser från många håll. Många nordiska ord levde kvar från vikingarnas inflyttning på 8-900-talen, men språket var också påverkat av franskan efter att normanderna ledda av Vilhelm Erövraren tagit makten över England 1066. Språk är levande och förändras ständigt, men som tur är finns spåren kvar i form av skrifter från medeltiden.

Från engelska till svenska

Det engelska språket hade knappast mycket inflytande över svenskan under medeltiden. Då var det istället tyskan som påverkade oss mest genom handelsförbundet Hansan. Under medeltiden var dock skillnaderna mellan tyska, engelska och de nordiska språken mindre än idag, och man kan förmoda att handelsmän som lade till i såväl Köping, Västerås och Arboga som i Lübeck och London kunde förstå varandra.

Studerar man medeltida engelska texter kan man ofta se likheterna mellan engelskan och svenskan, i synnerhet i enklare meningar eller beskrivningar av exempelvis varor och föremål. Också i modern svenska och engelska finns likheterna kvar. Jämför exempelvis meningen "vi kunde inte komma" på modern svenska med samma mening på tyska "wir konnten nicht kommen" och engelska "we could not come" så ser vi fortfarande hur lika språken är. Dagens engelska har till sin uppbyggnad nästan 60 % av sitt ordförråd från franskan. Av de ord som används mest i dagligt tal och skrift härstammar dock hela 40 % från fornengelskan, som är mer lik de nordiska språken.

Geoffrey Chaucer

Engelsmannen Chaucer var en av de första poeter och författare som skrev på engelska, och genom hans texter kan vi få en god bild av medeltidsengelskan i slutet av 1300-talet. Förutom språket är hans verk också en ovanlig källa eftersom texterna inte är kyrkliga utan beskriver vardagsliv och vanliga människor på ett ironiskt och humoristiskt vis. Chaucer själv var diplomat och levde ett privilegierat liv i utkanten av det engelska hovet. Genom sitt yrke fick han dock resa genom Europa i krigstider och se många sidor av livet för fattiga och rika.

The Canterbury Tales

Chaucers mest kända verk är en samling noveller, The Canterbury Tales, som handlar om ett trettiotal

olika personer som alla färdas på pilgrimsresa till staden Canterbury. Personerna kommer från olika samhällskikt, är av olika åldrar och kön och de beskrivs ingående både till utseende och kynne. Personerna i The Canterbury Tales berättar i sin tur olika historier för sitt resesällskap för att fördriva tiden. I prologen till texten antyds det att Chaucer ursprungligen hade tänkt sig ett ännu större innehåll men att han aldrig hann slutföra det innan sin död år 1400.

Språket i The Canterbury Tales är poetiskt men mustigt och målande. Om man granskar en modern engelsk översättning jämsides med originalet kan man se att man många gånger har fått ändra ordföljd och synonymer för att få texten att stämma. För en svensk läsare skulle det nästan vara enklare att läsa originaltexten som påminner mer om vårt språk i rytm och ordföljd. Jämför t.ex. följande utdrag ur inledningen i The Canterbury Tales, det första på medeltidsengelska, det andra i modern engelsk översättning:

"Whan that Aprill, with his shoures soote
The droghte of March hath perced to the roote
And bathed every veyne in swich licour,
Of which vertu engendred is the flour;
Whan Zephirus eek with his sweete breeth
Inspired hath in every holt and heeth
The tendre croppes, and the yonge sonne"

"When in April the sweet showers fall
That pierce March's drought to the root and all
And bathed every vein in liquor that has power
To generate therein and sire the flower;
When Zephyr also has with his sweet breath,
Filled again, in every holt and heath,
The tender shoots and leaves, and the young sun"

Efter inledningen följer en presentation och beskrivning av de resande: en riddare, en munk, en änkefru, en kock osv. Alla har sina egna särdrag och bakgrundsberättelser som ger ytterligare liv åt historien.

S:t David av Munktorp

Västmanland har starka kopplingar till medeltidens England i form av de missionärer som sändes till Norden under 1000- och 1100-talet. Den som enligt sägna sägs ha kristnat Västmanland var en munk från England, S:t David av Munktorp. Legenden berättar att

S:t David skulle ha nåtts av budet att tre av hans bröder i cluniacenserorden, (en gren av benediktinerorden) lidit martyrdöden i Norden, och han skall därför ha rest hit för att missionera och sprida det kristna budskapet. Han slog sig ned i Munktorp i Västmanland där han enligt sägnen lät uppföra en kyrka och grunda ett nytt cluniacenserklöster där han själv blev abbot. Cluniacenserna var kända för att i huvudsak ägna sig åt lovsång av Gud. De mer praktiska sysslorna lämnades åt lekbröder och anställda i klostrets tjänst.

De skriftliga källor som finns är nedskrivna på 1400-talet, och enligt dem skulle David ha verkat i Västmanland under slutet av 1000-talet eller början av 1100-talet. Detta stämmer med övriga källor om kristnandet av Köpingstrakten och uppförandet av kyrkan i Munktorp, som idag kallas just Davidskyrkan. Utifrån detta kan man anse att Västmanland delvis blivit kristnat med den engelska kyrkan som förebild. De äldsta delarna av Munktorps kyrka (tornet och vapenhuset) har också tydliga likheter med engelska kyrkor från samma tid. Några bevis för att det verkligen funnits ett kloster i Munktorp saknas dock.

Arbetstips

- Använd Chaucers *The Canterbury Tales* både som källa till det medeltida språket och för att få en levande bild av den medeltida humorn och berättartekniken.
- Jämför den medeltida engelskan med dagens engelska och svenska, vilka är likheterna och skillnaderna?
- Vilka engelska ord har franskt respektive nordiskt ursprung?

Att läsa vidare

Det finns många utgåvor av *The Canterbury Tales*, både på svenska och på engelska. Försök få tag på en upplaga med den medeltida och den moderna engelska texten parallellt, så är det lätt att förstå språket och berättelsen. Det finns också mycket information på Internet, bl.a. med direktlänkade ordförklaringar till svåra ord.

Vill man veta mer om David av Munktorp och andra missionärer med engelskt ursprung kan man läsa i *Sveriges missionärer, helgon och kyrkogrundare: en bok om Sveriges kristnande* av T. Lundén.

Kulturmiljöer i Västmanland

S:t David är idag utsedd som Västmanlands apostel och skyddshelgon för Västerås stift. I Munktorp (Köpings kommun) kan man förutom kyrkan också besöka den heliga Davidskällan som sägs ha sprungit fram på platsen där S:t David utfört ett av sina underverk. Källan ligger ca 500 m nordväst om kyrkan. I kyrkan finns S:t David avbildad tillsammans med Johannes döparen på en dopfont i brons från 1300-talet.

Idag finns inga rester kvar av det kloster som S:t David skulle ha grundat i Munktorp. Klostret finns heller inte nämnt i källorna från 1400-talet, utan är endast en del av sägnen om David av Munktorp. Om klostret verkligen existerat var det troligen kortlivat eftersom cluniacenserorden inte haft något fäste i Sverige i övrigt. Möjligheten finns dock, men man kan inte veta säkert utan att göra fler undersökningar i Munktorp.